

Pauliine Koskelo

16.4.2026

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asia: HE 48/2025 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle luottolaitosdirektiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt minulta lausuntoa yllä mainitusta hallituksen esityksestä. Tarkastelen sitä lähinnä Euroopan ihmisoikeussopimuksen kannalta.

Lakiehdotuksen mukaan Suomen viranomaisille annettaisiin toimivalta muuntaa vieraassa valtiossa määrätty kuolemanrangaistus Suomessa täytäntöön pantavaksi vapauteen kohdistuvaksi seuraamukseksi. Tämä mahdollisuus koskisi tuomittua, joka on Suomen kansalainen tai jolla on kotipaikka Suomessa.

Lakiehdotuksella laajennettaisiin tuomioiden täytäntöönpanon siirtämistä koskevan sääntelyn soveltamisalaa puuttumatta muilta osin täytäntöönpanon siirtämisen edellytyksiin tai menettelyyn.

1. Alustavia huomautuksia

Hallituksen esityksessä todetaan (s. 13) seuraavasti: Muutoksen avulla pyritäisiin *ehkäisemään perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden vastaista seuraamuksen täytäntöönpanoa* Suomen kansalaisen tai Suomessa kotipaikkansa omaavan henkilön kohdalla, joka on vieraassa valtiossa tuomittu kuolemanrangaistukseen.

Tällainen lausuma on ainakin EIS:n kannalta kahdella tavalla virheellinen. Lakiehdotus voisi tulla sovellettavaksi sekä sellaiseen vieraassa valtiossa kuolemaan tuomittuun henkilöön, jonka *olinpaikka on vieraassa valtiossa*, että tuomittuun, joka on Suomessa. Ensin mainitussa tapauksessa (tuomitun olinpaikka on vieraassa valtiossa), on otettava huomioon, että Suomen sopimusvelvoitteet EIS 1 artiklan perusteella koskevat vain henkilöitä, jotka ovat Suomen lainkäyttöpiirissä. Suomen sopimusvelvoitteet eivät ole ekstraterritoriaalisia eivätkä siten ulotu vieraassa valtiossa annetun kuolemantuomion täytäntöönpanon ehkäisemiseen Suomen ulkopuolella (riippumatta henkilön kansalaisuudesta tai kotipaikasta).¹ Mikäli taas tuomitun

¹ Esim. *H.F. ja muut v. Ranska*, suuri jaosto 14.9.20221, kohdat 184-185 ja 198.

olinpaikka on Suomessa, on jo muutenkin selvää, ettei kuolemantuomiota saa täällä panna täytäntöön. Siihen ei tarvita mitään uutta lainsäädäntöä.

Kysymys Suomen sopimusvelvoitteista vieraassa valtiossa annetun kuolemantuomion täytäntöönpanon ehkäisemiseksi voi aktualisoitua vain tilanteessa, jossa vaadittaisiin kuolemaan tuomitun luovuttamista Suomesta valtioon, jossa hätä uhkasi tuomion täytäntöönpano. Tällä lakiehdotuksella ei ole mitään tekemistä sellaisen tilanteen kanssa.

Näin ollen viittaus Suomen oikeudellisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin kuolemantuomion täytäntöönpanon ehkäisemiseksi ei tämän lakiehdotuksen yhteydessä ole kohdallaan.

2. Tarve ja metodi

Edellä todettu ei tietenkään tarkoita, ettei lakiehdotus voisi olla perusteltu muista syistä.

Ilmeistä on, että kuolemantuomion täytäntöönpanon uhatessa vieraassa valtiossa Suomen kansalaista tai ihmistä, jolla on täällä kotipaikka, tuomion muuttaminen hänen suostumuksellaan vankeudeksi Suomessa ja vankeuden täytäntöönpano täällä voi olla vahvasti hänen etujensa mukaista ja humanitäärisistä syistä erittäin tarpeellista. Itse kuolemantuomio ja sen täytäntöönpanon uhka ei useinkaan ole ainoa ongelma, vaan sitä pahentaa monesti kuolemantuomion kenties epävarman täytäntöönpanon odottelu ("death row") vankeudessa, jonka olosuhteet saattavat olla todella huonot tai suorastaan kammottavat ja siten selvästi täyttää meillä noudatetut epäinhimillisen kohtelun tunnusmerkit.

Kuolemanrangaistuksen muuntamisen ja täytäntöönpanon siirron ja puolesta voi siten etenkin tuomiovaltiossa vankeudessa pidetyn ihmisen kohdalla olla hyvin painavia humanitäärisiä syitä.

Erityisenä vaikeutena tässä yhteydessä on, että valtiot, joissa kuolemantuomio on edelleen käytössä, ovat usein valtioita, jotka eivät täytä oikeusvaltion tunnusmerkkejä ja joissa oikeusturvatakeiden laatu sekä langetettujen tuomioiden oikeellisuus ja oikeudenmukaisuus saattavat jo sinänsä olla kenties hyvinkin kyseenalaisia. Kuolemantuomion muunto vankeudeksi voi olla helpotus, joka ei poista perimmäistä vääryyttä, mikäli tuomio on ylipäänsä heikoissa ja epäluotettavissa kantimissa. Täytäntöönpanon siirto voi merkitä sitä, että pahin vältetään mutta silti jää vääryys. Peruseriaatteena täytäntöönpanon siirrossa on, että itse tuomioon ei puututa, vaan ainoastaan tuomiovaltiossa langetetun seuraamuksen sisältöön.

Dilemma korostuu, jos vieraassa valtiossa kuolemantuomion saanut ihminen ei enää ole tuomiovaltiossa, vaan Suomessa, missä hän ei enää ole kuolemantuomion täytäntöönpanoriskin alaisena. Riski siitä, että rangaistuksen muunto vankeudeksi merkitsi jo perusteiltaan väärän tai epäilyttävän tuomion panemista täytäntöön, ei silloin enää saa vastapainoa siitä, että teloitus vältetään samoin kuin epäinhimillinen kohtelu "death row":ssa.

Metodin suhteen lakiehdotus lähtee siitä, että kuolemantuomion muunto vankeudeksi tapahtuisi Suomessa. Kun täytäntöönpanon siirto joka tapauksessa edellyttäisi tuomiovaltion suostumusta, voi kysyä, eikö varmempi ratkaisu olisi, että kuolemantuomio pitäisi siirtosopimuksen yhteydessä ensin muuntaa vankeudeksi tuomiovaltiossa, jolloin se ei olisi sielläkään enää voimassa eikä täytäntöönpantavissa. Suomessa tehtäväksi jäisi siten vankeuden muunto Suomen lain mukaiseksi vankeudeksi siten kuin voimassa olevan lain 9–13 §:ssä säädetään. Tämä metodi olisi käytettävissä jo nykyisen lain pohjalta, ja näin käsittäkseni muualla on toimituttakin vastaavan säännösten puitteissa.

Minulle ei ole tullut selväksi, minkä vuoksi tämän, nykyisen lain mahdollistaman metodin sijasta on katsottu välttämättömäksi ottaa käyttöön nyt ehdotettu säännöstö (= kuolemantuomion suora muunto Suomessa) tai miksi se on tarpeen ulottaa myös sellaiseen tuomittuun, jonka olinpaikka ei enää ole tuomiovaltiossa.

Hallituksen esityksessä on käsitelty oikeustilaa eräiden Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden osalta. Niiden joukossa ei ole Yhdistynyt Kuningaskunta. Saamieni tietojen mukaan siellä vieraassa valtiossa annetun kuolemantuomion täytäntöönpanon siirto on mahdollinen ja käytännössä sovellettu järjestely.² Ainakin yksi tapaus on juuri parhaillaan vireillä. Tämänhetkisen käsitykseni mukaan tällöin toimitaan yllä mainitulla tavalla (kuolemantuomion muunto vankeudeksi tuomiovaltion toimesta, sen jälkeen muunto kansallisen oikeuden mukaiseksi vankeusrangaistukseksi, joka pannaan täytäntöön).³

Etenkin lakiehdotuksessa ennakoitu skenaario, jossa vieraassa valtiossa kuolemaan tuomittu henkilö olisi samalla saanut karkotusmääräyksen ja sen perusteella päässyt Suomeen, vaikuttaa erikoiselta. Ehdotuksen mukaan tuomittu, jonka olinpaikka siis on Suomessa, voisi täällä tehtävän muutospäätöksen perusteella ilman omaa suostumustaan joutua sovittamaan vankeutta rankaisemattomuuden estämistä koskevien perusteiden vuoksi. Henkilön tuomitseminen kuolemaan ja maasta karkotukseen kaiketi viittaisi siihen, ettei kuolemantuomion täytäntöönpano ole odotettavissa. Silti tuomion perusteella voisi ehdotuksen mukaan syntyä lopputulos, jossa tuomittu joutuisi Suomessa sovittamaan pitkän vankeuden.

Etenkin kun tuomitun olinpaikka on Suomen kaltaisessa valtiossa, jossa kuolemantuomio ja sen täytäntöönpano ovat poissuljettuja, tuomiovaltiolla on, mikäli rankaisemattomuudesta on todellinen huoli, selvä intressi itse ensin muuntaa kuolemantuomio vankeudeksi, jolloin täytäntöönpanon siirto on jo nykyisten säännösten mukaan mahdollista. Vastakkain punnittavina ovat siis tuomittua koskeva mahdollinen väärinkäytösriski ja mahdollinen perusteettoman rankaisemattomuuden riski. Voi kysyä, eikö varmempi tapa torjua aitoja

² Section 273 of the *Criminal Justice Act*, joka sanamuotonsa mukaan kattaa elinkautistuomiot mutta ei kuolemantuomioita.

³ Kerron lisätietoja valiokunnan kuulemisessa, mikäli ehdin saada niitä ajoissa.

rankaisemattomuuden riskejä olisi se, että tuomiovaltio ensin itse muuntaa kuolemantuomion vankeudeksi ja sitten pyytää täytäntöönpanon siirtoa Suomeen, missä tuomittu jo oleskelee ja on joka tapauksessa suojassa kuolemantuomion täytäntöönpanolta?

3. Katsaus asiayhteydessä merkityksellisiin EIS-määräyksiin

En ole löytänyt yhtään EIT:n ratkaisua, jossa kysymys kuolemantuomion täytäntöönpanon siirtämisestä sopimusvaltioon olisi ollut esillä.⁴ Seuraavassa on lyhyt katsaus vieraassa valtiossa annetun rikostuomion täytäntöönpanon siirron kannalta relevantteihin sopimusmääräyksiin. Siitä ilmenee, että spesifisti merkityksellinen normiaines on suppea.

(i) EIS 5 artiklan 1 kappaleen a alakohhta

EIS 5 artikla sisältää tyhjentävät määräykset siitä, milloin vapaudenriisto on sallittu. Artiklan 1 kohdan a alakohhta koskee rikostuomioon perustuvaa vapaudenmenetystä ("henkilö vangitaan lain nojalla sen jälkeen, kun hänet on tuomittu toimivaltaisessa tuomioistuimessa"; "lawful detention of a person after conviction by a competent court").

Tältä osin oikeuskäytäntö on selvä sen suhteen, että kun kysymyksessä on kansainvälinen tuomion täytäntöönpanon siirto – mistä Euroopan Neuvostolla on myös erillinen yleissopimus – mainitussa normissa tarkoitettu toimivaltaisen tuomioistuimen antama rikostuomio voi olla myös vieraassa valtiossa annettu tuomio.⁵ Muutoinhan täytäntöönpanojen siirrot olisivat kokonaan mahdottomia. Vaadittu syy-yhteys alkuperäisen tuomion ja vastaanottajavaltiossa tapahtuvan täytäntöönpanon siis periaatteessa säilyy 5 artiklan 1 kappaleen a alakohdan kannalta.

Lähtökohtana näin ollen on, että vapaudenriisto, joka tapahtuu vieraassa valtiossa annetun rikostuomion perusteella täytäntöönpanon siirron vuoksi, on 5 artiklan 1 kappaleen a alakohdan mukaan sallittu. Lisäksi kuitenkin vaaditaan aina, ettei vapaudenriisto ole mielivaltainen.⁶

Tämä jälkimmäinen vaatimus saattaa tulla ajankohtaiseksi, mikäli Suomessa muunnetaan ja pannaan täytäntöön vieraassa valtiossa annettu kuolemantuomio, jonka perusteiden oikeellisuus tai luotettavuus on epäilyttävä.

⁴ Tämä ei liene yllättävää, sillä selityksenä voi olla, että tilanteet ovat harvinaisia, että siirron järjestämistä ei sinänsä voida johtaa EIS:n mukaisista sopimusvelvoitteista, että siirtoa yleensä edeltää kuolemantuomion muunto vankeudeksi tuomiovaltion toimesta ja että ne, joiden osalta täytäntöönpanon siirto on toteutettu, ovat siihen suostuneet ja/tai ovat vailla valitusintressiä.

⁵ Esim. *Veermäe v. Suomi*, 15.3.2005.

⁶ Esim. *Stafford v. Yhdistynyt Kuningaskunta*, suuri jaosto 28.5.2002.

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, siirrettäessä rangaistuksen täytäntöönpanoa vieraasta valtiosta Suomeen täällä ei saa tutkia uudelleen tuomion perusteita tai sen oikeellisuutta. Kuolemantuomion muuntaminen vankeudeksi, jos siihen ryhdytään, on siis periaatteessa tehtävä luottaen siihen, että tuomion perusteena olevien tosiseikkojen, menettelyn oikeusturvatakeiden ja syyksi lukemiseen johtaneen näytön arvioinnin oikeellisuudesta on riittävät takeet. Täytäntöönpanoon suostutaan ilman tuomion perusteiden uudelleen arviointia (lukuun ottamatta arviointia siitä, että kyseessä ovat teot, jotka myös Suomen lain mukaan ovat rangaistavia).

Tämä lähtökohta voi olla jännitteinen sen kanssa, että jos muuntopäätöksen pohjana oleva vieraassa valtiossa annettu tuomio on perusteiltaan epäilyttävä tai epäluotettava, se saattaisi antaa aiheutta Suomen viranomaisiin kohdistuviin moitteisiin täällä täytäntöön pantavaksi muunnettuun kuolemantuomioon perustuvan vapaudenriiston *mielivaltaisuudesta*.⁷ Tämä riski olisi ainakin soveltamistilanteissa otettava huomioon.

(ii) *EIS 6 artikla*

Vakiintunut tulkinta on, että EIS 6 artikla koskee vain itse rikosprosessia mutta ei rangaistuksen täytäntöönpanovaiheeseen liittyviä päätösprosesseja. Rangaistuksen täytäntöönpanon siirtoa koskevat asiat jäävät soveltamisalan ulkopuolelle.⁸

(iii) *EIS 7 artikla*

Vakiintunut tulkinta on myös se, että päätös vieraassa valtiossa annetun rikostuomion täytäntöönpanosta sopimusvaltiossa ei kuulu 7 artiklan soveltamisalaan. Kysymyksessä ei ole artikkelissa tarkoitettu ”*penalty*”.⁹

(iv) *Muuta*

Alussa todetuin tavoin sopimusvaltion velvoitteet EIS:n perusteella rajoittuvat 1 artiklan mukaisesti niihin, jotka ovat valtion lainkäyttöpiirissä. EIS:n eräistä artikloista (erityisesti 2,3 ja 8 artiklat) johtuvat positiiviset velvollisuudet eivät ole ekstraterritoriaalisia eivätkä siten ulotu esimerkiksi ihmisiin, jotka on tuomittu vieraassa valtiossa rikoksesta ja joiden olinpaikka on siellä.

⁷ Näissä tapauksissa itse tuomiovaltio on käytännössä muu kuin EIS:n sopimusvaltio.

⁸ *Szabó v. Ruotsi*, päätös 27.6.2006.

⁹ *Szabó v. Ruotsi*, päätös 27.6.2006

